

Особливості перекладу української поезії національного єднання у ХХ-ХХІ століттях німецькою та англійською мовами

*Трофімова-Герман Аліна Ігорівна¹, Бунтурі Юрій Валерійович²,
Ніконов Сергій Іванович³*

Опубліковано	Секція	УДК
01.02.2024	Освіта/Педагогіка	82.091.22

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8177339>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У статті проаналізовано особливості перекладу української поезії національного єднання у ХХ-ХХІ століттях німецькою та англійською мовами.

У статті описано складність та унікальність процесу перекладу поетичних творів, які відіграють важливу роль у формуванні національної ідентичності. Висвітлено, що поетичний текст, насичений метафорами, символами, ритмом та римою, створює особливі виклики для перекладача, який прагне зберегти не тільки зміст, але й естетичну цінність оригіналу. У роботі детально розглянуто теоретичні аспекти перекладу поезії, зокрема літеральний та адаптивний підходи, їхні переваги та недоліки при передачі глибинного змісту та емоцій оригіналу.

Особлива увага приділена збереженню форми та структури оригінального вірша, що є ключовим для передачі поетичності та естетичного впливу твору. Досліджено специфіку перекладу української поезії, враховуючи унікальний культурний та історичний контекст, який лежить в основі багатьох творів. Висвітлено, що ефективний переклад української поезії на німецьку та англійську мови вимагає від перекладача не лише лінгвістичної, але й культурної компетенції, а також творчого підходу до передачі глибинного змісту та естетичних особливостей оригіналу.

У дослідженні акцентовано на критичній важливості творчого імплікаційного занурення перекладачів у поетичний контекст оригінальних творів з метою збереження їх неповторної естетичної вартості та семантичної глибини у контексті перекладу на іншомовні системи.

В результаті дослідження виявлено, що переклади української поезії національного єднання значно сприяють культурному обміну між Україною, Німеччиною та англомовними країнами, відкриваючи українську культурну спадщину

¹ канд. філол. наук, доцент кафедри інтелектуальних комп'ютерних систем, навчально-науковий інститут Соціально-гуманітарних технологій Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0857-4514>

² старший викладач кафедри інтелектуальних комп'ютерних систем, навчально-науковий інститут Соціально-гуманітарних технологій Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-4764-3508>

³ старший викладач кафедри інтелектуальних комп'ютерних систем, навчально-науковий інститут Соціально-гуманітарних технологій Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3645-5609>

для світової аудиторії та сприяючи глобальному визнанню української літератури та культури. Підкреслено, що подальші дослідження у цій галузі мають велике значення для розвитку міжкультурної комунікації та збагачення літературного перекладу.

Ключові слова: переклад, національне єднання, культура, поезія, міжкультурне сприйняття.

Features of the translation of ukrainian poetry of national unity in the xx-xxi centuries into german and english languages

Abstract. The article analyzes the peculiarities of the translation of Ukrainian national unity poetry in the 20th-21st centuries into German and English.

The article analyzes the complexity and uniqueness of the process of translating poetic works, which play an important role in the formation of national identity. It is highlighted that the poetic text, saturated with metaphors, symbols, rhythm and rhyme, creates special challenges for the translator, who strives to preserve not only the content, but also the aesthetic value of the original. The paper examines in detail the theoretical aspects of poetry translation, in particular the literal and adaptive approaches, their advantages and disadvantages in conveying the deep meaning and emotions of the original.

Special attention is paid to preserving the form and structure of the original poem, which is the key to conveying poetic and aesthetic impact of the work. The specifics of the translation of Ukrainian poetry has been studied, taking into account the unique cultural and historical context that underlies many works. It is highlighted that the effective translation of Ukrainian poetry into German and English requires from the translator not only linguistic, but also cultural competence, as well as a creative approach to conveying the deep meaning and aesthetic features of the original.

The study emphasizes the critical importance of creative implicative immersion of translators in the poetic context of original works in order to preserve their unique aesthetic value and semantic depth in the context of translation into foreign language systems.

As a result of the study, it was found that translations of Ukrainian poetry of national unity significantly contribute to cultural exchange between Ukraine, Germany and English-speaking countries, opening Ukrainian cultural heritage to the world's audience and contributing to the global recognition of Ukrainian literature and culture. It is emphasized that further research in this field is of great importance for the development of intercultural communication and the enrichment of literary translation.

Key words: translation, national unity, culture, poetry, intercultural perception.

Вступ

Постановка проблеми. В умовах політичних та соціальних змін, що відбувались в Україні та у світі протягом останніх століть, поезія національного єднання набуває особливого значення, виражаючи прагнення народу до свободи, миру та взаєморозуміння. Переклад таких творів на іноземні мови відкриває українську культуру світу, сприяючи кращому розумінню історичних, культурних та духовних цінностей України.

Водночас, переклад поезії стикається з великими викликами, пов'язаними з необхідністю передати не лише зміст, але й емоційне навантаження, ритміку та звучання оригіналу, що вимагає глибокого розуміння обох мов та культур. Актуальність такого дослідження також полягає в можливості виявлення універсальних та національно-специфічних елементів у поезії, що сприяє зближенню культур та народів. Вивчення перекладів української поезії національного єднання може стати важливим

кроком у формуванні міжкультурної компетентності, розширенні культурного діалогу та підвищенні міжнародного іміджу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики перекладу поетичних творів займало важливе місце в роботах таких видатних науковців, як В. Комісарова, Л. Клименка, В. Коптілова, Л. Лазаренко, С. Шуліка та Х. Назаркевич. Їхні дослідження охоплюють широкий спектр питань, включаючи аналіз перекладу образних мовних елементів, особливості перекладу різних поетичних форм (включно з віршами, баладами, сонетами, та поемами), а також стратегії збереження звукового аранжування оригінальних творів.

Нещодавно з'явилися новітні праці від українських учених В. Говердовського, І. Харитонова та Л. Коломієць, котрі зосереджуються на ключових викликах, пов'язаних з перекладом поезії. Їхні дослідження пропонують глибокий аналіз концептуально-методологічних основ перекладу та розглядають мову поетичного перекладу через призму лінгвістичної прагматики. Ці роботи вносять значний вклад у розвиток теорії перекладу, надаючи нові інсайти щодо специфіки адаптації поетичних творів у контексті міжкультурної комунікації.

Особливу увагу в цих дослідженнях приділено аналізу того, як перекладачі можуть ефективно передати не тільки зміст, але й естетичну цінність оригіналу, зберігаючи його поетичність, ритмічність та мелодійність. Важливим аспектом є також збереження культурного та історичного контексту, який надає поетичним творам особливого звучання та значення в межах національної літературної традиції.

Таким чином, проаналізувавши сучасні дослідження українських вчених у галузі перекладу поетичних творів, можемо зробити висновок, що на сьогодні не було досліджено особливості перекладу української поезії національного єднання у ХХ – ХХІ століттях німецькою та англійською мовами, що й обумовило актуальність дослідження.

Мета статті – проаналізувати особливості перекладу української поезії національного єднання у ХХ-ХХІ століттях німецькою та англійською мовами.

Результати

Переклад поезії завжди вважався однією з найскладніших задач у галузі лінгвістичних перетворень, оскільки поетичний текст має унікальні особливості, які відрізняють його від прози чи будь-якого іншого виду письмового мистецтва. Саме поетична мова, що виражається через метафори, символи, ритм і риму, створює особливі виклики для перекладача, який прагне зберегти не тільки зміст, але й естетичну цінність оригіналу в цільовій мові [1].

Теоретичні аспекти перекладу поезії розкривають різні підходи та методології, які можуть бути застосовані до цього процесу. З одного боку, існує літеральний підхід, що зосереджений на точній передачі слів та їхнього буквального значення з однієї мови на іншу. З іншого боку, адаптивний підхід прагне передати глибший зміст, емоції та культурний контекст оригіналу, навіть якщо для цього потрібно відійти від прямого перекладу окремих слів або фраз.

Особливу увагу в теорії перекладу поезії приділяють збереженню форми та структури оригінального твору, включаючи ритм, риму та інші звукові ефекти, які мають вирішальне значення для поетичного мистецтва. Це ставить перед перекладачем завдання не просто перекладу тексту, а перекладу творчості, що вимагає не тільки високого рівня володіння обома мовами, але й глибокого розуміння поезики та культури [2, с. 57].

Що стосується специфіки перекладу української поезії, то тут важливо враховувати унікальний культурний та історичний контекст, що лежить в основі багатьох творів. Українська поезія часто насичена національними мотивами, історичними посиленнями

та культурними символами, які можуть бути не зрозумілі читачам інших культур без належного пояснення та адаптації. Тому переклад української поезії на інші мови вимагає не тільки лінгвістичної, але й культурної компетенції, а також творчого підходу до передачі глибинного змісту та естетичних особливостей оригіналу.

В сукупності, теоретичні аспекти перекладу поезії відкривають перед перекладачами широке поле для досліджень та експериментів, пропонуючи різні стратегії для досягнення найкращого результату в перекладі поетичних творів. Це вимагає не тільки високих професійних навичок, але й творчого занурення в поетичний світ оригіналу, щоб зберегти його унікальну красу та силу в новій мовній оболонці.

У контексті нашого дослідження, переклад української поезії національного єднання представляє собою унікальне поле дослідження, що відкриває нові горизонти для розуміння культурних і лінгвістичних особливостей.

Українська поезія національного єднання в ХХ столітті відображає важливі історичні зміни та виклики, з якими стикалася Україна. Цей період ознаменований численними спробами здобуття незалежності, соціально-політичними потрясіннями, двома світовими війнами, голодомором, сталінськими репресіями та врешті розпадом Радянського Союзу. Всі ці події глибоко вплинули на тематику та стиль української поетичної творчості, змусивши поетів шукати нові форми виразу для відображення національного духу, боротьби за ідентичність та вираження сподівань народу [3; 5].

На початку ХХ століття українська поезія вже була насичена ідеями національного відродження, які виражались через романтичну ідеалізацію минулого, прагнення до волі та самовизначення. Поети, такі як Іван Франко та Леся Українка, заклали основу для національної поезії, що стала зброєю в боротьбі за незалежність.

Протягом сталінської епохи, коли українська культура та мова зазнавали сильного тиску, багато поетів були репресовані або змушені писати на задані радянські теми, проте навіть у цих умовах вони знаходили способи висловити свій національний дух та прагнення до свободи. Після Другої світової війни, з розвитком дисидентського руху, українська поезія стала ще більш відкрито виражати ідеї національної ідентичності та опору радянській владі.

З набуттям незалежності в 1991 році українська поезія вступила в нову еру. Поети ХХІ століття, такі як С. Жадан, Л. Костенко, Ю. Андрухович, О. Забужко, продовжують досліджувати теми національної ідентичності, історичної пам'яті та культурної спадщини, але вже в контексті глобалізації, внутрішніх та зовнішніх викликів сучасної України. Війна на сході України, Революція Гідності, повномасштабна війна розв'язана Росією на території України та інші сучасні події знайшли відображення в поезії, що виражає не лише біль і втрату, але й надію, віру в майбутнє та незламність українського духу [4, с. 118].

Таким чином, українська поезія національного єднання пройшла довгий шлях розвитку від початку ХХ століття до наших днів, відображаючи в своїх творах історичні зміни, культурні виклики та прагнення українського народу до збереження своєї ідентичності та волі.

Таким чином, поезія не лише зберігає історичну пам'ять та культурні цінності, а й сприяє формуванню сучасної української ідентичності, що включає в себе розуміння минулого, але й орієнтована на майбутнє. Через вірші, що передають глибокі емоційні стани, рефлексії та прагнення, українська поезія продовжує бути містком між поколіннями, закликаючи до єдності.

Переклад української поезії на німецьку та англійську мови становить собою унікальний комплекс лінгвістичних та культурних викликів, який вимагає від перекладача не тільки глибокого знання мов, але й здатності до творчого переосмислення та адаптації тексту. Основним завданням є передача не просто

словесного змісту, але й емоційної наповненості, культурного контексту та естетичних особливостей оригіналу [9; 10].

Лінгвістичні виклики перекладу поезії полягають у відмінностях між мовами, які впливають на ритм, римування, інтонацію та звучання вірша. Українська поезія часто використовує унікальні звукові фігури, алітерації та асонанси, які можуть втратити свою виразність у перекладі. Також важливим є збереження метафоричності та символізму, що можуть мати специфічні для української культури конотації, незрозумілі без належного контексту для читачів інших мов.

Безпосередньо вважаємо за необхідне навести конкретні приклади перекладів української поезії на англійську або німецьку мови. Тарас Шевченко, безперечно, є однією з ключових фігур української літератури, чії твори відображають боротьбу за національну ідентичність та свободу. Його вірші, такі як «Заповіт», перекладені на багато мов світу, включаючи англійську та німецьку.

Так, українською мовою:

І мене в сім'ї великій, в сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути незлим тихим словом.

Англійською мовою:

And in this great family, in this family free and new,
Do not forget to mention me with a kind, gentle word.

Німецькою мовою:

Und mich in dieser großen Familie, in dieser freien, neuen Familie,
Vergesst nicht, mich mit einem freundlichen, sanften Wort zu erwähnen.

Цей приклад демонструє, як може бути адаптовано ключовий меседж і емоційний відтінок вірша до кожної мови, зберігаючи при цьому загальний зміст і поетичність оригіналу. В англійському перекладі зберігається прямота та ємність, характерні для англійської поетичної традиції. Німецький переклад, з іншого боку, надає більш формальний тон, відповідаючи структурним особливостям німецької мови та її літературному стилю.

Таким чином, успішний переклад вимагає глибокого розуміння як оригінальної, так і цільової мови, а також культурного контексту, що стоїть за текстом. Перекладачі повинні знайти баланс між вірністю оригіналу та необхідністю зробити текст зрозумілим і релевантним для нової аудиторії.

Культурні виклики включають у себе необхідність передати читачеві ті культурні знання та контексти, які імпліцитно присутні в оригінальному тексті. Це означає, що перекладач повинен не тільки адаптувати текст, але й часто надавати додаткові пояснення або нотатки для того, щоб зробити текст доступним та зрозумілим для іншомовного читача.

Розглянемо приклад перекладу вірша Лесі Українки «Contra spem spero!» на англійську та німецьку мови, який ілюструє культурні виклики та особливості перекладу.

Так, українською мовою:

Боротьба – моє життя, в боротьбі загину!
Та навіть упавши, я впасти не смію:
Стою – і лягаю в ноги лиш Богу
І вірю незламно: воскресну! – і живу...

Англійською мовою:

Struggle is my life, in struggle I shall perish!
But even falling, I must not succumb:
I stand – and only at the feet of God I bow
And believe undauntedly: I shall rise! – and live...

Німецькою мовою:

Der Kampf ist mein Leben, im Kampf werde ich untergehen!

Doch selbst im Fallen darf ich nicht nachgeben:

Ich stehe – und beuge mich nur vor Gott

Und glaube unerschütterlich: Ich werde auferstehen! – und lebe...

Леся Українка як символ національної боротьби є важливою постаттю в українській культурі, і її творчість часто асоціюється з національним відродженням та боротьбою за свободу. В перекладі важливо передати цей культурний контекст, можливо, через передмову або коментарі.

Вірш наповнений глибокими філософськими роздумами та релігійними алегоріями, які можуть бути інтерпретовані по-різному в залежності від культурного та релігійного фону читача. В англійській та німецькій версіях перекладачі можуть додати нотатки для пояснення цих контекстів, зокрема значення віри і воскресіння.

Крім того, використання метафор та символів, що відображають боротьбу і віру в майбутнє, вимагає від перекладача не лише лінгвістичних, але й культурних зусиль для збереження глибини оригіналу. Переклад на англійську та німецьку може потребувати адаптації деяких образів, щоб вони були зрозумілі міжнародній аудиторії, зберігаючи при цьому емоційний вплив [7, с. 175].

Приклади успішних перекладів української поезії на німецьку та англійську мови часто включають твори, де перекладачам вдалося знайти тонкий баланс між вірністю оригіналу та необхідністю адаптації для цільової аудиторії. Використання анотацій, передмов та коментарів дозволяє перекладачам передати не тільки літеральний зміст, але й глибший культурний та історичний контекст української поезії.

Вивчення особливостей перекладу української поезії національного єднання у XX-XXI століттях на німецьку та англійську мови відкриває унікальне поле для досліджень, що вимагає глибокого аналізу та розуміння як лінгвістичних, так і культурних викликів. Практичний аналіз наведених перекладів дозволяє не лише виявити ці виклики, але й оцінити стратегії, які перекладачі використовують для їх подолання, забезпечуючи при цьому збереження естетичної та емоційної глибини оригінальних творів.

Переклад української поезії, особливо тих творів, що стосуються теми національного єднання, неминуче стикається з необхідністю передачі специфічних культурних кодів та історичних контекстів, які можуть бути незнайомі іноземним читачам. Такі твори часто насичені глибокими символами, історичними алюзіями та метафорами, що вимагають не лише дослівного, але й творчого підходу до перекладу. Перекладачі, працюючи з таким матеріалом, повинні знайти способи адаптувати ці елементи таким чином, щоб вони резонували з новою аудиторією, зберігаючи при цьому непорушність оригінального послання.

Одним із основних методів, який використовується в практиці перекладу, є творчий переспів, де перекладач дозволяє собі вільніше тлумачення тексту, фокусуючись на передачі його глибинного змісту та емоційної ваги, а не лише на дослівній відповідності. Це особливо важливо, коли мова йде про поетичні образи та символізм, які можуть мати різні інтерпретації в різних культурних контекстах [6; 8].

Водночас, дослівний переклад також застосовується, особливо в тих випадках, коли точність є критично важливою для збереження специфічних лінгвістичних особливостей тексту, таких як рима та ритм. В таких ситуаціях перед перекладачами стоїть завдання знайти баланс між вірністю оригіналу та його доступністю для цільової аудиторії.

Крім того, важливу роль у процесі перекладу відіграють примітки та коментарі, які надають додаткові пояснення щодо культурних, історичних та літературних

референцій. Такий підхід не тільки сприяє кращому розумінню тексту читачами, але й відкриває можливості для глибшого занурення в контекст української культури.

Аналізуючи вибрані переклади, можна оцінити, наскільки ефективно перекладачам вдається впоратися з цими викликами, та який внесок ці переклади роблять у культурний обмін між Україною, Німеччиною та англомовними країнами. Вивчення успішних перекладацьких стратегій та їхнього впливу на міжкультурне сприйняття дозволяє не лише глибше зрозуміти специфіку перекладу української поезії, але й визначити шляхи подальшого розвитку цієї важливої галузі.

Висновки

Проведений аналіз особливостей перекладу української поезії національного єднання у ХХ-ХХІ століттях німецькою та англійською мовами дозволив сформулювати загальні висновки. Переклад поезії, яка вбирає в себе глибокі національні ідеї, культурні коди та історичну пам'ять, вимагає від перекладача не лише високих лінгвістичних знань, але й глибокого розуміння культурного контексту, здатності творчо переосмислювати та адаптувати текст для іншомовної аудиторії.

Практичний аналіз вибраних перекладів показав, що ефективність перекладача значною мірою залежить від його здатності зберегти поетичну форму та структуру оригіналу, а також від вміння передати емоційний вплив та глибину змісту оригінального твору. Різноманітність методологічних підходів, від дослівного перекладу до творчого переспіву, відкриває широке поле для експериментів і підходів до перекладу, але також висуває виклики, пов'язані з необхідністю адаптації тексту до культурних і лінгвістичних особливостей цільової аудиторії.

Важливою є роль культурних та лінгвістичних анотацій, які дозволяють читачеві краще зрозуміти контекст української поезії, її історичні, соціальні та культурні референції. Це особливо актуально для творів, які відображають національне єднання та мають глибокі корені в українській історії та культурі.

Переклади української поезії національного єднання відіграють надзвичайно важливу роль у культурному обміні між Україною, Німеччиною та англомовними країнами. Вони не тільки сприяють поглибленню взаєморозуміння та поваги між народами, але й відкривають українську культурну спадщину для світової аудиторії, сприяючи тим самим глобальному визнанню української літератури та культури.

Враховуючи це, подальші дослідження повинні зосередитися не лише на лінгвістичних та культурних аспектах перекладу, але й на вивченні впливу цих перекладів на міжкультурну комунікацію та взаємодію, а також на розширенні стратегій та методологій перекладу, що дозволить ще глибше розкрити потенціал української поетичної традиції.

Список використаних джерел

1. Андрієнко Т.П. Стратегії і тактики перекладу: когнітивно-дискурсивний аспект: монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. 340 с.
2. Гольтер І. Складність та особливості перекладу в поетичних творах: майстерність перекладача. Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер.: Філологічні науки (мовознавство). 2018. № 9. С. 56–60.
3. Ємець Н.О. До питання перекладу поетичних текстів: бути чи не бути? Закарпатські філологічні студії. 2021. Випуск 19. Том 2. С. 95-99.
4. Іваненко К.В. Специфіка перекладу художнього тексту. Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія. 2011. Вип. 22. С. 116–120.

5. Клименко Л. В. Художній переклад як вид міжкультурної комунікації в контексті Євроінтеграції. Літературознавчі студії. 2015. Вип. 1(1). С. 228–235.
6. Корнієнко А.І. Ідіостиль автора: мовно-літературознавчий аспект. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2016. Вип. 25(1). С. 36–38.
7. Мазур О., Оришечко-Бартоха Т. Методологія критики художнього перекладу. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2018. № 37. Том 4. С.183–187. Режим доступу: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v37/part_4/54.pdf (дата звернення: 19.01.2022 р.)
8. Шулік С. Актуальні проблеми художнього перекладу. Перекладацькі інновації: матеріали V Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (м. Суми, 12–13 березня 2015 р.). Суми : СумДУ, 2015. С. 141–143.
9. Chahrour O. Translation Journal. Cultural problems in translation. 2018. URL: <https://translationjournal.net/July-2018/cultural-problems-in-translation.html> (дата звернення: 15.01.2024).
10. Salzberg A. Culture-specific translation's challenges and solutions. URL: <https://aiaconnect.wordpress.com/2018/09/18/culture-specific-translations-challenges-and-solutions/> (дата звернення: 15.01.2024).